До 37-ї річниці створення Української Гельсінської Спілки: історія, уроки, відповідальність

Віктор Бедь
народний депутат України І скликання,
голова Всеукраїнського товариства борців за незалежність України

м. Ужгород, 07.07.2025 р.

7 липня 1988 року у Львові на площі Івана Франка під час багатотисячного народного віча було проголошено створення Української Гельсінської Спілки (УГС). Цей акт став продовженням героїчної діяльності Української Гельсінської Групи (УГГ, 1976–1988) — першої правозахисної організації в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (УРСР), що відкрито заявила про порушення прав людини та націй в Союзі Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). До лав УГС увійшли політв'язні московських комуністично-радянських таборів, правозахисники, дисиденти, представники національно свідомої інтелігенції та молоді — люди, які не побоялися виклику комуністично-радянському режиму СРСР.

Головою новоствореної Спілки став Левко Лук'яненко — політв'язень, правозахисник, мужній борець за незалежність України у ХХ столітті. У складі УГС також, зокрема, були й такі визначні постаті, як В'ячеслав Чорновіл, Микола Руденко, Петро Григоренко, Іван Кандиба, Надія Світлична, Оксана Мешко, Степан Хмара та інші.

Я також мав честь бути учасником цього історичного зібрання, а згодом — активним співтворцем українського визвольного руху: в лавах Народного Руху України (1989–1992), Верховної Ради І скликання (1990–1994), опозиційних парламентських фракції: Народної Ради (1990 – 1994) та Радикальної фракції (1990 – 1994), написання Декларації про державний суверенітет України (1990), участі у Революції на граніті (1990), проголошення Акту відновлення незалежності України (24 серпня 1991 р.) та проведення Всеукраїнського референдуму (1 грудня 1991 р.).

Збереження колоніального спадку: історична помилка

У 1970-х – 1980-х рр. УГС, як і УГГ, у донесеннях Комітету державної безпеки СРСР (КДБ) вважалися головною загрозою існуванню московської комуністично-радянської імперії. Але, на жаль, попри наші зусилля, Українська Гельсінська Спілка не була повністю інституціоналізована, а вже 1990 року розпочався процес її витіснення новими партіями — Українською Республіканською Партією (УРП) та Демократичною Партією України (ДемПУ), створеними передчасно в умовах ще чинного комуністично-радянського окупаційного режиму СРСР та диктатури правлячої злочинної організації — Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС) і її бойового загону — КДБ. Ці кроки призвели до розділення, а відтак — і до розколу серед антикомуністичної національно-патріотичної опозиції, ослаблення Народного Руху України, Народної Ради у Верховній Раді України І скликання і

втрати стратегічної єдності в боротьбі за очищення влади від промосковської і антиукраїнської комуністично-радянської номенклатури КПРС–КДБ.

Ми, противники такого поспіху (серед яких, зокрема, були і В'ячеслав Чорновіл, і я), попереджали про небезпеку: роздроблення опозиційних національно-патріотичних сил на партії в умовах панування промосковської номенклатури КПРС лише посприяє збереженню цієї ж номенклатури при владі в незалежній Україні. Так і сталося: новоутворені партії — УРП та ДемПУ — надалі влилися у співпрацю з переважно збереженою при владі промосковською посткомуністичною адміністрацією Президента України Леоніда Кравчука та тогочасного уряду, і закономірно, що більшість ключових посад у системі державного управління по вертикалі та горизонталі після 24 серпня 1991 року зберегли й зайняли ті ж самі, колишні, московськозорієнтовані функціонери КПРС–КДБ.

Саме цей політичний реванш промосковської комуністично-радянської верхівки колишньої Української РСР у складі Союзу РСР заклав основи для корупції, олігархізації, придушення і недопущення повноцінного розвитку української національної ідеї в державній політиці та руйнації безпеки держави.

Відновлення минулого як передумова нинішньої війни

Сьогодні, коли Україна веде широкомасштабну російсько-українську війну за виживання з московським неоімперським і посткомуністичним режимом Російської Федерації, мусимо чесно визнати: багато з передумов цієї війни були закладені саме у перші роки після відновлення державної незалежності України (24.08.1991). Збереження колишньої промосковської і антиукраїнської комуністично-радянської еліти на ключових посадах державного управління, недекомунізація державної служби та спецслужб, продовження навчання за московськими методичками в армії, дипломатії, освіті, культурі — все це неминуче рік за роком мало вести й вело до ослаблення України та втрати нею своєї належної суб'єктності.

Саме через політичну недалекоглядність і компроміси з посткомуністичним ворогом на самому старті відновленої незалежності, допущені найперше переважною частиною лідерів національно-патріотичної опозиції (окрім представників Радикальної фракції у Верховній Раді I скликання — голова В'ячеслав Чорновіл, відповідальний секретар — Віктор Бедь), які послідовно виступали проти співпраці з колишньою комуністично-радянською номенклатурою КПРС, Україна не змогла здійснити повноцінного очищення влади. Упродовж 1990-х років і далі, на початку 2000-х, саме представники збереженої посткомуністичної еліти формували основу влади, здійснюючи системне блокування процесів державного оновлення, демократизації, декомунізації та національного відродження. Значна частина цієї еліти зуміла успішно інтегруватися у нову політичну систему, прикриваючись демократичною та популістською риторикою, масово застосовуючи підкуп виборців і системні фальсифікації результатів виборів — від місцевого до загальнодержавного рівня. Це сприяло глибокій корупції, формуванню олігархічного режиму, деградації національної армії, руйнуванню системи стратегічної безпеки та підриву національної ідеології. Як наслідок, Україна підійшла до початку XXI століття ослабленою і вразливою до зовнішнього впливу. У такому стані вона й зустріла російську гібридну агресію у 2014 році, що вилилася у тимчасову окупацію Криму та

частини Донбасу, а згодом — і повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року.

Історична роль створення Української Гельсінської Спілки 7 липня 1988 року полягала не лише у захисті прав людини, а й у подальшому піднесенні боротьби за цілковиту деокупацію України від московського комуністично-радянсько-імперського спадку. Але поряд із цим, досягнувши 24 серпня 1991 року історичного відновлення державної незалежності України, двобій українських національно-патріотичних опозиційних сил з промосковською посткомуністичною номенклатурою КПРС за саму державну владу було програно через розділення, розбрат і втрату єдності у цій боротьбі. Тож саме через цей програш український народ сьогодні і розплачується кров'ю.

Урок для майбутнього

Сьогодні, у 2025 році, маємо зробити висновки:

- Повага до історії правозахисного руху, зокрема УГГ та УГС, — не лише формальність, а духовна й політична основа нової України.
- Жодної толерантності до «легітимного» спадку КПРС–КДБ — лише повна політична люстрація й усунення агентурних мереж з управлінських структур держави.
- Відновлення єдності українських національно-патріотичних сил — необхідна передумова перемоги у російсько-українській війні та післявоєнної відбудови України.

Бо 7 липня 1988 року ми не просто створили правозахисну громадську організацію — Українську Гельсінську Спілку. Ми вчергове у XX столітті засурмили в духовну сурму відродження української державності. І тепер, у 2025-му, маємо завершити цю історичну місію — остаточно й безповоротно утвердити незалежну, соборну, демократичну, правову, соціально зорієнтовану, могутню і благословенно процвітаючу Державу Україну.

Слава Україні! Героям слава!